

Hans Maler og Anders Mortensen Billedskærer viser det bedste, de formåede.

Anna Thestrup

Thorkild Hansen: Jens Munk. (Gyldendal, 1965). 391 s., ill.

Forfatteren Thorkild Hansen har udgivet et stort værk på næsten 400 sider om søfareren og kaptajnen Jens Munk. Bogen, der bygger på en del samtidige kilder, en omfattende litteratur og forfatterens egne iagttagelser, bl. a. under »Jens Munks Mindeekspedition 1964«, foretaget sammen med forfatteren Peter Seeberg, giver langt mere, end titlen lover. Man hører ikke blot om Jens Munk, hans familie og eventyrlige liv; man får også levende skildringer af livet, som det på hans tid tog sig ud i København, i flåden, i statsfængslet på Dragsholm; man hører om Kalmarkrigen, om Ove Gjeddes eventyrlige ekspedition til Ceylon 1618–23, om udforskningen af de nordlige have, om Christian 4. og flere af hans mænd. Alt er beskrevet i et smukt og elegant sprog, der nu og da kan minde om Johs. V. Jensens; det skildrer stemninger og naturen, det maler tiden og skæbnen, bliver flere gange helt ordsprogsagtigt. Adskillige steder synes formuleringen dog at være vel elegant: det er vel ikke rigtigt, at Danmarks historie siden 1620 blot har været nederlag (s. 15); eller at Kalmarkrigen er Danmarks sidste sejrige krig (s. 195); Jan Dircksen-stikkets »Hafnia Metropolis et Portus Celeberrimus Daniae« betyder ikke »den berømte, folkerige og festlige danske havneby København« eller »Wonderful Copenhagen« (s. 93). Men især synes nævnte dog at gælde i de tilfælde, hvor T. H. sætter Jens Munk op imod andre som en tilsidesat og miskendt mand. I skil-

dringen (s. 201) af Jens Munks hjemtransport 1613 af Christen Friis, den senere kongens kansler (ikke rigskansler), der havde været guvernør på Öland, udmaler T. H., hvorledes Jens Munk måtte rømme sin agterkahyt: »Munk maatte bide nedværdigelsen i sig, der var ved denne lejlighed mindre forskel mellem ham og hans ringeste baadsmand end mellem ham og guvernørens børn«. Men guvernøren havde ingen børn, han blev først gift i 1614. Under omtalen (s. 224–25) af udnævnelserne til et togt mod sørøvere 1616 gøres der meget ud af at vise, hvorledes Jens Munk blev tilsidesat for adelige; det er dog ikke alle de nævnte, der var adelsmænd. I det hele må det siges, at skildringen af Jens Munks forhold til adelen og kongen, især i tiden efter den ulykkelige ekspedition til Hudson Bay 1619–20, ikke er ganske heldig. Jens Munk ses stadig som tilsidesat og forfulgt; hvad enten han fik opgaver eller ikke, det tolkes således, at han var i unåde hos kongen. T. H. er her bl. a. påvirket af en kilde, han selv delvis forkaster (s. 371–72). Men hvordan kan man sige, at Jens Munk var i unåde, når han dog blev udnævnt til admiral (1623), fik betroet vigtige opgaver, såsom ledelsen af togter til Vesterhavet og Norges kyster for at bekæmpe sørøvere, besigtigelser for kongen af bygninger, opsyn med orlogsflådens udrustning, kommandoer under Kejserkrigen osv. Kan man sige, at man skaffede sig af med Jens Munk på en pæn måde, at hans liv var forspildte muligheder, nederlag? Opgaven at hverve bådsmand i Nederlandene (s. 360), som han fik i 1621, var ikke, som det hævdes, grov, ringeagtet, tværtimod, det var et betroet hverv; således sendte Christian 4. kort før Kalmarkrigen den førnævnte guvernør på Öland, den senere kongens

kansler, Christen Friis, tillige med 3 andre adelige kaptajner til Nederlandene for at hverve krigsfolk. Man kan ikke tale om en »affære« ved Weseren (s. 365–66, 376); det fremgår af kancelliets brevbøger, at Jens Munk blot havde fulgt sin instruks, som kongen nu dispenserer fra. I 1628 blev Munk ikke nødvendigvis sat fra sit skib; det er næppe rigtigt, når det påstås, at skibene »Lindormen« og »Den flyvende Fisk« er et og samme skib (s. 375); de nævnes begge to i flere tilfælde i samme brev hos Christian 4. (1630–31). Denne konge kan i øvrigt ikke siges at være »begyndelsen til hans ulykke« (s. 378), fordi han ikke efter Kalmarkrigen gav ham len eller adelsbrev – 1588–1648 blev foruden mange udlændinge blot adlet 2 danske og 2 norske, og heraf var der kun for den ene danske tale om et adelspatent, de andre var fornyelsespatenter. Mystificeringen af Munks død er næppe nødvendig; man overbevises ikke om, at den »indirekte er at opfatte som en art selvmord, hvis årsag alene var Christian 4.s brutale optræden«! (s. 372). Og at Jens Munk ikke skulle have skrevet et ord af tilegnelsen til Christian 4. i udgaven 1624 af dagbogen fra Hudson Bay, er blot et postulat (s. 361–62); ganske vist adskiller den sig i stilen nok noget fra den øvrige dagbog, men den afviger dog ikke fra den afsluttende påkaldelse, »O Almægtigste, evig Gud«, som vel næppe er skrevet af bogtrykkeren!

Også andre steder kunne man rejse indvendinger; man savner således noter, som f. eks. Hugo Matthiesen altid fik plads til, selv om han skrev kunstnerisk og populært. Det må dog tilføjes, at T. H. selv er klar over »krønikerens« »åbenlyse svaghed for det anekdotiske« og hans »tilbøjelighed til at udgive det mulige som

det virkelige« (s. 19–20). Derfor vejer disse indvendinger næppe meget over for indtrykket af en smuk, overordentlig interessant, inspirerende – og spændende – bog, der endda yderligere oplives af en mængde dejlige, fint valgte samtidige kobberstik og træsnit, der flere gange gengives i stor forstørrelse. Man kan kun glæde sig til at se de to værker, Thorkild Hansen for tiden har under arbejde, om de tidligere danske kolonier i Guinea og i Vestindien.

Ole Degn

Randers Bys Vilkår og Artikler 1609. Udg. af John Kousgård Sørensen under medvirkning af Poul Meyer. (Randers, 1965). 85 s., ill. samt faksimileudgave.

Firmaet A/S Randers Rebslaeri fejrede i sept. 1965 sit 125 års jubilæum på en smuk måde: med udgivelsen af den gamle bylov »Randers bys vilkår og artikler 1609«. Det lille værk består af 2 dele: en faksimileudgave, omfattende selv det gamle pergamentomslag, af eksemplaret i Randers kulturhistoriske Museum, det såkaldte B-håndskrift. Og en mønstergyldig tekststudgave af det andet af de to kendte samtidige eksemplarer af Randers bys lov fra 1609, A-håndskriftet, det »officielle«, der er forsynet med udstedernes egenhændige underskrifter eller bomærker, og som findes på Landsarkivet i Viborg. Tekststudgaven er forsynet med et variantapparat, der henviser til B-håndskriftet, samt en kommentar, og forrest findes en indledning, hvor dr. Kousgård Sørensen skildrer træk af livet i Randers 1609 og leverer en interessant gennemgang af lovttekstens dialektprægede sprog, mens professor Meyer giver en skildring af retstilstanden i Randers 1609, som den